

Durmuşy ýigrenmegin ady: Ekstremizm

Category: Kitapcy, Publisistika, Taryhy şahslar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Durmuşy ýigrenmegin ady: Ekstremizm DURMUŞY ÝIGRENMEGIÑ ADY: EKSTREMIZM

Liderleriň «ýalňyş» saýan we dogra ýetmek üçin üýtgedilmeli zadyň reallygyny üýtgetmek üçin ýaşlary sürmeli bolýar

Ekstremizm adalgasy aýratynam dini we syýasy ugurlarda jemgyýetdäki agalyk sürýän gyşarmadan we jemgyýet ylalaşygynyň kabul edeninden uzak gyşarmalary oňlamaga we impozirlemäge meýilli ideologiýany aňlatmak üçin ulanylýar.

Mesele diňe dowam edýän düşünjeden tapawutlanýan düşünjäni aňlatmakdan beter jemgyýet ylalaşygynyň binýatlaryny üýtgetme we öñe tutulýan prinsipleri şol ylalaşygyň mukaddes dini kitaplarda ýa-da syýasy konstitusiýalarda bellenen berk düşündirişlere laýyklykda täzeden düzgünleşdirmäge meýil bildiryär.

Ekstremistik düşünjäni tapawutlandyrýanam, belki-de, iñ möhüm aýratynlygy gyrakladylmagyň maksady hökmünde adalatsyzlygy ýanjan döwründe özgäni gyraflatmaga ýonelmegidir.

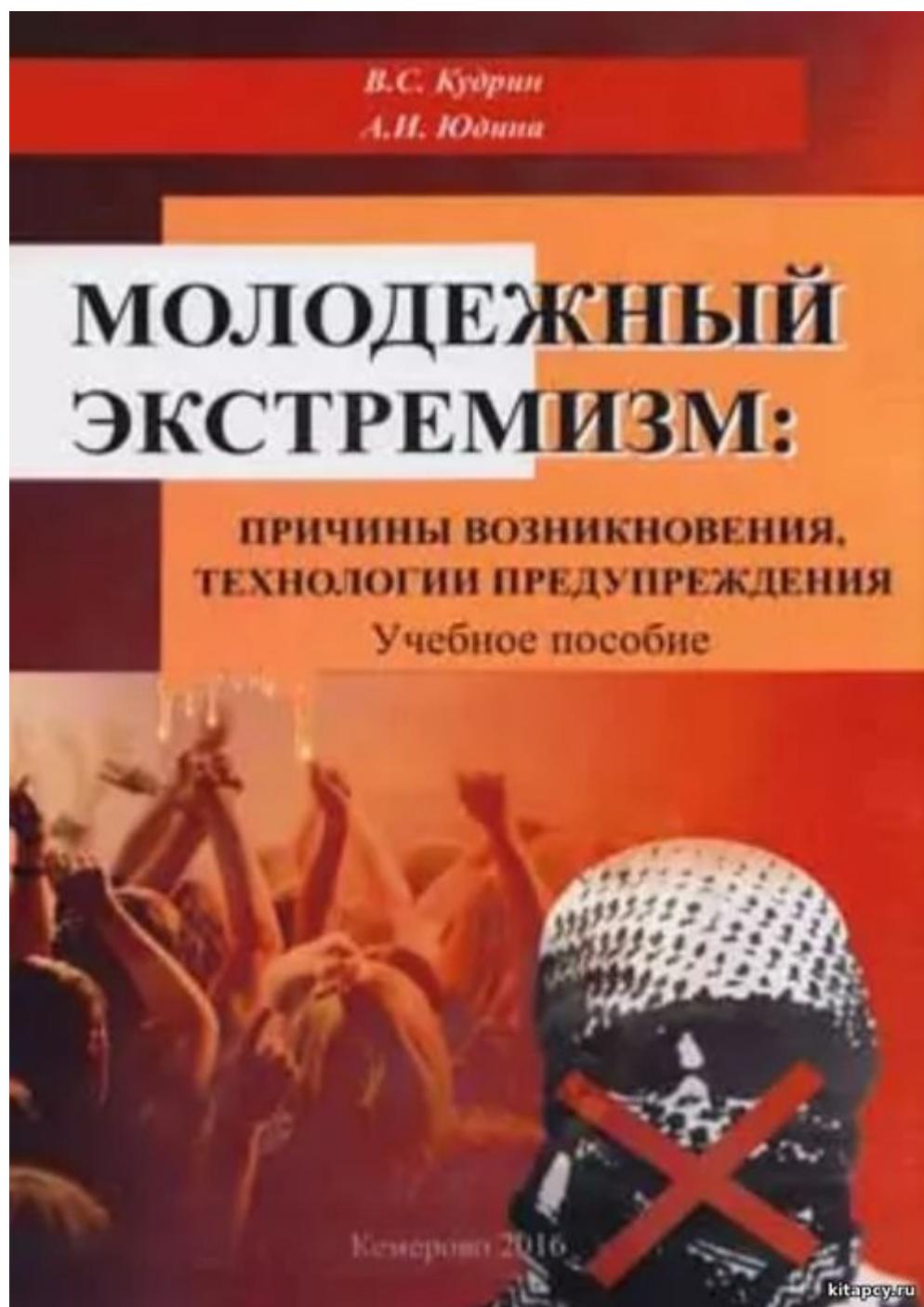
Gyraflatma «hakykaty monopolýalaşdyrma», aýratynam ony ýaýma we öñe sürme jogapkärçiligini boýnuna alma pikirine esaslanýar.

Bu ýerde ideologiýanyň roly – halky, hususanam ýaşlary taglymyň adalatyna we dowam edýän jemgyýetçilik ylalaşygyna

çapraz gelýän çemeleşmäniň «dogrudygyna» ynandyrmak üçin maglumatlary buýr-bulaşyk edip ulanýar.

Liderleriň «ýalňyş» saýan we dogra ýetmek üçin üýtgedilmeli zadyň reallygyny üýtgetmek üçin ýaşlary sùrmeli bolýar.

Yslam jemgyýetleri-de degişli bolmak bilen bir hatarda köp sanly dini jemgyýetiň ejir çekyän ekstremizminden söz açylanda, diniň özünüň şonsuzam ýok şertlerinde ekstremizmi döretmeýändigine üns bermek gerek.

Ekstremizmiň jemgyýet agzalaryny ekstremizmiň öňe sürýän

ideologiýany kabul etmäge taýýarlaýan sosial, psihologiki, ykdysady kökleri bar. Din ýa bolmasa mezhep heläkcilik ýa-da «dowzah» garşylygynda «Fyrkaýy-najíye» (halas bolan, ýeke-täk jennetlik topar) pikirini wagyz edip, ekstremizmi kanunylaşdyrma rolunu oýnaýan epistemologik şaha bolup hyzmat edýär.

Mesele özgäni, tapawutly bolany ahyrete barmazdan öñ şu dünýäde oda ýakmaga dyrjaşmak üçin oda girmegiň gutulgysyzlygynyňam aňyrsyna geçýär. Ekstremizmiň öňbaşçylary dünýä durmuşyny ýigrenip, aň-düşünjäni diňe ahyret bilen çäklendirmek arkaly jemgyýetçiliği mobilizläp ýaşlaryň aňny zäherleyärler. Soňra müdimilik eşret we ebedi ahyret durmuşynyň detallaryna geçýärler. Munuň özi, mömin haýsy ynanja bagly bolsa bolsun, tapawudy ýok, dini baglylyga päsgel berip biljek birnäçe keýpden el çekmegi talap edýän çileçilikden halas bolma pikirine ýardam edýär. Şeýle mehanizme bolan zerurlyk ýaşlaryň şahsy bagtlylygyna syrygýan dünýewi hil bilen wagtyny degerlendirmek üçin her dürli ýollar tapýandygy açyk jemgyýetler hakda oýlananymyzda artýar.

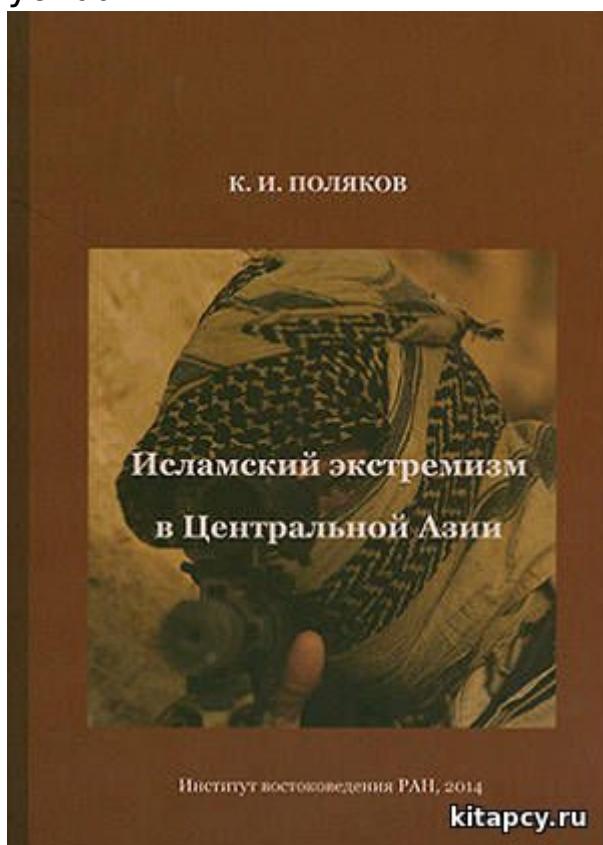
Şeýle-de, ekstremizmiň tarapdarlary jemgyýetiň aglabasynyň hormatlaýan dini gymmatlyklaryny, şol gymmatlyklaryň biografiýasynyň belli-başly taraplaryna üns berip, gatlaklaryň, aýratynam ýaragly göreş üçin alynmaly kategoriýanyň duýgularyny tutasdýrmak üçin utanýarlar. Muny gatlaklaryň bu simwollaryň suratlandyrýan kartinasyna garşy gelýän pikirleri oňlamagyny üpjün etmek üçin gahar-gazaba atlanmak we buýsanç duýgularyny herekete geçirip amala aşyrýarlar.

Sahabalaryň, ymamlaryň, tabygynlaryň we ýene-ýeneleriň hak uğrunda türmä salynandygy, gynalandygы ýa-da öldürilendiği hakdaky pikir iki adam tarapyndan jedelleşilmezden onuň çemeleşmesiniň syn edilmeginiň üstünde gurlupdyr.

Elbetde, gatlaklarda kemterlik edýän tarap özlerini baýşlan dawalarynyň doğrudygы deregne şol simwolyň oňlan dawasynyň kwalifikasiýasynyň we doğrulyk derejesiniň pesligidir.

Ine, meseläniň iň janagyryly ýeri-de şu ýerde, çünki ekstremistik toparlaryň liderleri geçmişi şu güne «aşyrmagyň» ýüzleýliginiň üstünde jedele girýärler we düýnүň meselesi bilen şu gunki günüň meselesiniň arasyndaky çemeleşmäniň aýratynlyklaryny düşündirmekden gaça durýarlar. Şeýdiп özlerini ýa-da ýokary düzümlü ýolbaşçylaryny özlerine garşy

herekete geçmäge pursat peýleýän duşmanlary tarapyndan hormatlanýan taryhy şahslar hökmünde sypatlandyrýarlar. Dünýä durmuşyndan el çekilmegi we dünýä bagtyýarlygyny adamlaryň dilinden aýyrmaga goldanýan ekstremizme garşı göresde ýasaýyş-durmuş derejesini gowulandyryjy infrastrukturanyň we maksatnamalaryň ýola goýulmagy iň täsirli ýoldur.

Ýaşlary bu dünýäde bagtly bolup bilmejegine, çünkü ony bagtly edýän hemme zadyň «şerigat tarapyndan gadagan» edilendigine ynandyranyňzda, ýaşlar sabyr etmek bilen sylagyny ýaşamagyň arasynda ýa-da amatly wagt we mümkünçilik tapan badyna bu dünýäden geçip gitmegiň arasynda ikijahan owarrasy bolup galar!

Ynha, şu howply ädimem ýaşlary dünýädäki dini baglylygyň duşagyndan boşadýar we jennetde «halal» sagadata ýetirjek «öz janya kast etme teraktlaryny» ýa-da olaryň žargony bilen aýdanyňda «Istişhady (şaýatlyk ediji) operasiýalar» hödürleýär.

Özbaşyna medeniýet hökmünde şowhun-şagalaň jedelli zatlary öz içine alýar we teklip bermegiň çygryndan çykýanlygy taýdan peýdalydyr.

Mejbury garaşlylyk ara düşende adamlar biri-birlerinden we düýpli çäklendirmelerden has ýokary teklip bermäge ýakyn

bolýar. Biziň üçin iň gowy mysaly ýurtdaky içerkى ýagdaýda görüp bolýar.

Dini prinsiplere esaslanýan sosial çäklendirmeler bekäp başlanda ekstremizmiň tarapdarlary döwletde, hususanam käbir döwlet ygtyýarlylaryna şerigat kanunlaryna doly güýjünde eýermek babatda teklip bererdiler.

Şeýle ýagdaýy öñki Zähmet ministrinden aýal-gyzlar üçin erkeklerden aýry söwda merkezlerini açmak pikirini durmuşa geçirmek islän we maksadyna ýetip bilmäñoňam, ministrligiň metjidine gidip, işgärleriň öñünde ministre we ministriň alyp barýan syýasatyna garşy wagyz eden mollanyň mysalynda görýaris.

Dr. Abdylla FAÝSAL AL-RABAH,

ABŞ-nyň Grand Welli döwlet uniwersitetiniň Sosiologiya bölümünden Waşingtondaky Ýakyn Gündogar institutynyň ylmy barlagçysy.

Anna, 14.07.2023 ý. Publisistika